

ПРОБЛЕМА ТЕРОРИЗМУ У СУЧАСНОМУ СВІТІ

Сучасний тероризм має безліч форм. Масштабність проявів, їх інтенсивність і нелюдська жорстокість перетворюють тероризм на одну з найгостріших і злободенніших проблем глобальної значущості.

Тероризм веде до масових людських жертв. Також руйнуються вікові цінності: духовні, матеріальні, культурні. Він породжує ненависть і недовіру між соціальними і національними групами. Для багатьох людей, груп і організацій тероризм став способом вирішення проблем: політичних, релігійних, національних. Тероризм відноситься до тих видів злочинного насильства, жертвами якого стають безневинні люди, що не мають безпосереднього відношення до конфлікту.

Тероризм як глобальна проблема вимагає постійної уваги і вивчення і тому представляє широке поле для досліджень з подальшим практичним застосуванням отриманих результатів. Масштабність і жорстокість прояву сучасного тероризму, необхідність вироблення методів боротьби з ним підтверджує актуальність вибраної теми.

Спробуємо розібратися, в чому ж причини появи тероризму у сучасному світі. Але по-перше спробуємо відповісти на питання: що ж таке є тероризм.

На наш погляд, тероризм можна розглядати як один з варіантів тактики політичної боротьби, пов'язаний із застосуванням ідеологічно мотивованого насильства. Суть тероризму – насильство з метою залякування.

При цьому визначення тероризму видається непростим завданням. Форми і методи терористичної діяльності істотно мінялися з часом. Це породжує безліч довільних тлумачень тероризму. З одного боку, існує тенденція невиправдано розширеного трактування, коли деякі політичні сили без достатніх підстав називають терористами своїх супротивників. Крім того, злочинна влада завжди намагається виправдати свої злочини та задля цього навішує ярликів на тих, хто намагається чинити активний спротив її діям. Такими ярликами найчастіше стають – «терористи», «сепаратисти», «бандити». Безпідставне звинувачення громадян у тероризмі дає можливість хунті, що захопила владу насильницьким шляхом, продовжувати насильство, запроваджуючи так звані

антитерористичні операції та масові поліцейські репресії проти інакомислячих. З іншого боку існує загроза й невинного звуження поняття тероризму. Самі терористи схильні називати себе солдатами, партизанами, диверсантами в тилу супротивника і т. п. Завдяки засобам маніпулювання свідомістю часто стає дуже складним, особливо для тих, хто знаходиться «ззовні» конфліктної ситуації, визначити чи належать ти, чи інші угруповання до терористів, чи вони є силами справедливого опору.

Законодавці різних країн не прийшли до єдиного визначення тероризму. Досліджуючи і узагальнюючи ознаки складів злочинів терористичної спрямованості, відображених у Кримінальних кодексах держав-учасників СНД, російський дослідник В. П. Ємельянов виділяє такі риси тероризму: 1) публічність здійснюваних дій (чи загроза таких дій); 2) масовий характер терористичної загрози; 3) спрямованість на залякування населення або окремих соціальних груп, в цілях прямого або непрямого впливу на ухвалення якого-небудь рішення або відмову від нього в інтересах терористів [1, с. 128].

За способами організації тероризм може бути: неорганізований (індивідуальний) і організований (колективний). За ідеологічною спрямованістю – націоналістичний, релігійний, соціальний.

Слід зазначити, що тероризм є принципово декларативним. Масове поширення інформації про теракт, перетворення його на найбільш обговорювану подію є ключовим елементом тактики тероризму. Теракт, що залишився непоміченим або засекречений теракт втрачає всякий сенс. Це відрізняє терористичний акт від таких близьких явищ, як диверсія або політичне вбивство.

Громадський резонанс на терористичний акт потрібний терористам для зміни громадських настроїв. Теракти впливають на масову психологію. Терористичні організації демонструють свою силу і готовність йти до кінця, жертвуючи як власними життями, так і життями безлічі жертв.

Можна стверджувати, що терористичний акт: 1) демонструє суспільству безсилля влади; 2) створює прецеденти активної непокори і силового протистояння владі; 3) ударає по економіці країни; 4) підштовхує країну до радикалізації політичного курсу, до авторитарних форм правління.

Тероризм виникає в Європі XIX ст. А саме, там, де виникає суспільство, що регулярно читає газети. І далі, чим потужніше стають

засоби масової інформації, чим більше вони пронизують суспільство своїм впливом, чим більше зростає їх роль у формуванні громадських настроїв – тим більш поширюється хвиля тероризму. У міру того, як звичка читати газети і журнали доповнюється звичкою слухати радіо, дивитися телевизор, «сидіти» в Інтернеті, зростає поле потенційного впливу тероризму на суспільство, поширюються його можливості.

Для тероризму значимі як технологічні, так і політичні передумови. Тоталітарні режими, що мають в розпорядженні технологічні аспекти інформаційного суспільства (фашистська Німеччина, СРСР, Північна Корея), але при цьому блокують вільний обмін інформацією поліцейськими методами, не так уразливі для тероризму.

Важлива умова виникнення тероризму пов'язана з природою технологій і законами розвитку технологічного середовища. Суть справи в тому, що у міру розгортання науково-технічного прогресу, техногенне середовище стає усе більш складним і уразливим. Розвиток техніки дає людині можливість точково руйнувати соціальне, технологічне і природне середовище.

Оскільки технологічне середовище стає усе більш щільним і більш уразливим, то можливості держави блокувати діяльність терористів в кожній точці соціального простору у будь-який довільний момент виявляються нижче можливостей зловмисників завдати удару.

Ще одна істотна умова виникнення тероризму пов'язана з розмиванням традиційного суспільства і формуванням суспільства модернізованого, орієнтованого на ліберальні цінності. Тероризм виникає тоді, коли на зміну традиційній культурі приходить суспільство, знайоме з концепцією суспільного договору. Ліберальні цінності і ідеї суспільного договору дають уявлення про гарантованість людського життя і відповідальність влади перед громадянами. Теракти ж гучно сповіщають про те, що влада не здатна гарантувати життя, здоров'я і спокій громадян; отже, влада не справляється зі своєю відповідальністю. У цьому суть механізму політичного шантажу, який використовують терористи. Якщо ж суспільство ніяк не реагує на акції терористів, або об'єднується навколо влади, то тероризм втрачає всякий ефект.

Первинний стимул до тероризму – реальні проблеми, що виникають в ході історичного розвитку. Вони можуть мати самий різний вимір – політичний, культурний, соціальний. У благополучній країні можливі поодинокі акти психічно неврівноважених маргіналів, але тероризм як явище слабо виражений. Найчастіші підстави тероризму – сепаратизм і

національно визвольні рухи, а також релігійні, етнічні, ідеологічні конфлікти. Тероризм – явище, властиве кризовим етапам модернізації суспільства. Характерно, що завершення модернізаційних перетворень знімає підстави до тероризму.

Тероризм виникає на межі культур і епох історичного розвитку. Найяскравіший приклад цього – ситуація в Ізраїлі і Палестинській автономії, де ісламський світ стикається з висуненим углиб Азії форпостом європейської цивілізації, і глибоко традиційне палестинське суспільство стикається з модернізованим суспільством Ізраїлю. Культурно однорідні суспільства (Голландія, Швейцарія) є більш захищеними від тероризму.

Тероризму немає, і не може бути в тоталітарних і авторитарних суспільствах. Тут немає умов його виникнення, а будь-які прояви антидержавної діяльності призводять до терору проти цілих регіонів, народів, конфесій або соціальних категорій. В рівній мірі, тероризм не ефективний в країнах, що розпадаються, де влада розсипалася і не контролює суспільство – таких як Сомалі або Афганістан.

Тероризм можливий за умови співчуття справі терористів хоч би частини суспільства. На відміну від диверсантів – спеціально підготовлених професіоналів, які можуть працювати у ворожому оточенні, – терористи, так само як і партизани, потребують підтримки серед населення. Втрата цієї підтримки веде до згасання терористичної діяльності.

Підіб'ємо підсумок. З усього викладеного вище виходить, що тероризм свідчить про гостре неблагополуччя в деякій зоні соціального простору. При усьому різноманітті форм тероризму, він завжди є індикатором кризових процесів. В цьому відношенні, проблема тероризму не має чисто силового, поліцейського вирішення. Локалізація і силовий спротив терористам – лише частина боротьби з цим злом. Інша частина передбачає політичні, соціальні і культурні перетворення, які знімають основи для радикалізації суспільства і для звернення до терористичних дій.

Література

1. Емельянов В. П. Терроризм и преступления с признаками терроризирования: уголовно-правовое исследование / В. П. Емельянов. – СПб.: Издательство «Юридический центр Пресс», 2002. – 291 с.